

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 1996-1997

30 september 1996

VOORSTEL VAN DECREET

– van mevrouw Cecile Verwimp-Sillis en de heer Jos Stassen c.s. –

**houdende de oprichting van een Vlaams Instituut
voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek**

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Onze huidige samenleving, de leefwereld van elke burger, wordt in steeds sterkere mate bepaald door de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën. Met name de informatietechnologie en biotechnologie (genetische manipulatie) zullen de komende jaren en decennia onze samenleving grondig wijzigen. Tegenover deze zo goed als zeker te verwachten impact staat de grote onwetendheid inzake de concrete, zowel positieve als negatieve, effecten van die technologieën op mens en milieu. Veel nieuwe vragen, waaronder heel wat ethische, wachten dringend op een antwoord. Zo niet dreigt de samenleving steeds de technologische innovaties na te hollen zowel wat betreft de wetgeving als het maatschappelijke normatieve kader, en kunnen gevoelens van angst en onwetendheid toenemen bij de bevolking. Om op een adequate wijze in te spelen op de impact van wetenschap en technologie, is er behoefte aan onderzoek naar de concrete te verwachten gevolgen en naar de houding van de bevolking hiertegenover.

Sinds een twintigtal jaar bestaat er in de wetenschappelijke wereld een interdisciplinair vakgebied dat zich specifiek met die materie bezig houdt : Science and Technology Assessment (STA) of Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek. STA wordt omschreven als het geheel van activiteiten en methodes om zo vroeg mogelijk de verschillende aspecten en gevolgen van een wetenschappelijke of technologische ontwikkeling te bestuderen met het oog op de maatschappelijke inpasbaarheid ervan.

Het doel is vanuit kennis van implicaties en perspectieven keuzes te kunnen maken en initiatieven en alternatieven aan te wijzen.

Volgens de recente wetenschappelijke literatuur bestaat STA uit drie met elkaar verbonden elementen :

1. onderzoek naar en in kaart brengen van de maatschappelijke implicaties van nieuwe technologieën, van bij het begin van het technologisch ontwikkelingstraject ;
2. organisatie van een breed maatschappelijk debat aan de hand van de onder 1 verzamelde gegevens ;

3. het beleid (zowel de overheid als andere maatschappelijke groepen) informeren over de gevolgen van de nieuwe technologieën en over de houding van de burger daartegenover.

Het betreft hier dus geen fundamenteel onderzoek, maar gericht, beleidsondersteunend onderzoek dat tot doel heeft de verschillende actoren te ondersteunen die betrokken zijn bij het besluitvormingsproces omtrent wetenschap en technologie.

De noodzaak tot wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek heeft ertoe geleid dat in tal van landen specifieke STA-instituten zijn opgericht, al dan niet verbonden aan het parlement van het betrokken land. In de Verenigde Staten, werd reeds in 1972 het "Office of Technology Assessment" (OTA) opgericht. Om budgettaire redenen werd OTA ondertussen vervangen door de stichting ITA, Institute for Technology Assessment. In Europa werden in de jaren tachtig STA-instituten opgericht in nagenoeg alle, ons omringende landen : onder meer Duitsland, Nederland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Denemarken en Zweden. Op het niveau van de Europese Gemeenschap werd EPTA (European Parliamentary Technology Assessment) opgericht, zijnde het netwerk van parlementaire STA-bureau's van de EU-landen. Op de STA-kaart is België duidelijk een blinde vlek.

Die STA-instituten hebben ertoe bijgedragen dat de discussies en besluitvorming omtrent wetenschaps- en technologiebeleid in de betrokken parlementen op een meer en beter geïnformeerde wijze konden verlopen. Een STA-instituut betekent een valorisatie van het parlement. In bepaalde gevallen kan het de burger nauwer betrekken bij het parlementaire werk.

Ook in Vlaanderen zijn parlementsleden vaak onvoldoende gewapend om de technologische ontwikkelingen in te schatten en de gevolgen hiervan voor mens en milieu te beoordelen, hoewel door de federalisering toch uitgebreide bevoegdheden inzake wetenschap en technologie overgedragen zijn aan het Vlaamse niveau. Het Vlaams Parlement moet als democratisch instituut bij uitstek ook beslissingen inzake wetenschappelijke en technologische dossiers op stevig onderbouwde basis kunnen nemen. Een Vlaams STA-instituut zou ervoor zorgen dat de parlementsleden over snel toegankelijke en volledige informatiebronnen kunnen beschikken.

In het buitenland wordt het ten eerste naar waarde geschat wanneer men kan beschikken over documenten waarin wetenschappelijke en techno-

logische problemen overzichtelijk gepresenteerd en in termen van verschillende beleidsopties geanalyseerd worden en waarin bovendien de maatschappelijke implicaties van elke optie en een aantal ernstige alternatieven toegelicht worden.

In het verleden zijn in het Vlaams Parlement al dossiers behandeld waarbij dergelijke informatie van grote waarde had kunnen zijn : het implementeren van de wetgeving inzake genetisch gemanipuleerde organismen, het energiebeleid, Telenet, enzovoort. In de toekomst dienen zich ongetwijfeld nog dossiers aan, die wat betreft noodzakelijke investeringen en maatschappelijke implicaties, vragen om degelijk ondersteunde beslissingen.

Er wordt hier om verschillende redenen gepleit voor een nieuw, maar in omvang beperkt, instituut :

- De werking van een dergelijk instituut mag niet bezwaard worden door andere hoofdtaken, aangezien het flexibel moet kunnen inspelen op wat er op de agenda staat van het parlement ; anderszits moet het op verzoek van het parlement op korte en middellange termijn dossiers kunnen voorbereiden en het moet ruimte krijgen voor eigen initiatief.
- Omdat het parlement beslissingen neemt inzake het algemeen belang, kunnen de huidige STA-activiteiten van Vlaamse instituten die gericht zijn op specifieke doelgroepen of taken en een andere finaliteit hebben, niet zomaar uitgebreid worden.
- * De Stichting Technologie Vlaanderen (STV) wordt bestuurd door de sociale partners en richt zich voornamelijk op het niveau van het bedrijfsleven, met een begrijpelijke focus op kwaliteit en kwantiteit van de werkgelegenheid. In de beleidsbrief Het wetenschaps- en technologiebeleid in Vlaanderen (Stuk 164 (1995-1996) – Nr. 1) van de minister van Wetenschap en Technologie van november 1995 wordt gesteld dat de werkzaamheden van STV "zullen worden ingeschakeld in de prioriteit voor versterking en technologische opwaardering van de Vlaamse KMO's." (Stuk 164 (1995-1996) – Nr. 1, p. 19)
- * In de werking van het Vlaams Instituut voor de bevordering van het Wetenschappelijk-Technologisch Onderzoek in de Industrie (IWT) is die economische finaliteit nog sterker aanwezig. Het gaat meestal over de maatschappelijke aspecten van concrete dos-

siers met welbepaalde actoren uit universiteit en bedrijven.

- * Over de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) kan een analoge opmerking gemaakt worden : het gaat hier om specifieke ontwikkelingen in welbepaalde technologische domeinen.
- * Op hun niveau nemen de verschillende Vlaamse universiteiten STA-initiatieven.

De activiteiten van die diverse instituten zijn waardevol en moeten behouden blijven, maar ze zijn geen adequaat instrument om de besluitvorming ten aanzien van wetenschappelijke en technologische dossiers in het parlement of om een ruim publiek debat hieromtrent te ondersteunen en op een hoger niveau te brengen.

Het nieuwe instituut behoeft geen ruime bestaafing, maar het moet wel samengesteld zijn uit wetenschappers uit diverse disciplines. De werking moet het mogelijk maken om op ad hoc-basis voor verschillende dossiers experts te raadplegen en eventueel bij elkaar te brengen, informatie uit het buitenland te verzamelen, te analyseren te synthetiseren, en, indien nodig, onderzoek uit te besteden. Een voldoende werkingsbudget is dan ook noodzakelijk.

De instelling van een Vlaams STA-instituut beantwoordt niet alleen aan de verwachtingen van verschillende Vlaamse volksvertegenwoordigers maar wordt ook door de MINA-raad (Milieu- en Natuurraad) als wenselijk ervaren. Zo wordt in het "advies genetisch gemodificeerde organismen" van 7 juli 1994 gepleit voor een maatschappelijke benadering van de biotechnologie, die moet plaatsvinden in kader van het bredere STA-debat.

Ik citeer enkele passages uit de Beleidsbrief Technologiebeleid in Vlaanderen van 1991 van Norbert De Batselier, toenmalig Vlaams minister van Economie, Middenstand en Energie : "In mijn technologiebeleid streef ik naar een selectieve uitbouw van de sterke punten in het Vlaams wetenschappelijk en industrieel potentieel. Bij dit alles beoog ik een integratie van technology assessment door alle aspecten van het technologiebeleid. Het streefdoel daarbij is onder meer het stimuleren van milieuvriendelijke en milieuoontlastende producten en productieprocessen, energie- en grondstoffenbesparende producten en productieprocessen, een verhoging van de kwaliteit en de duurzaamheid van de producten, de toename van de veiligheid van producten en productieprocessen en arbeids-

omstandigheden. (Stuk 501 (1990-1991) – Nr. 1, Woord vooraf).

Onder TA-analysten heerst immers een brede consensus over het feit dat een technologische ontwikkeling zich nooit in het ijle afspeelt, maar te midden van een complex veld van maatschappelijke krachten die een zuiver technische analyse ver te buiten gaan.

De vraag naar de technische realiseerbaarheid en naar de gevolgen van een technologie vormt dan ook slechts een abstract moment en is eigenlijk moeilijk af te zonderen van de vraag naar de maatschappelijke realiseerbaarheid en de maatschappelijke gevolgen van een technologie. En deze vraag heeft dan op zijn beurt alles te maken met de vraag of die technologische ontwikkeling al dan niet waardevol is. (Stuk 506 (1990-1991) – Nr. 1, p. 132-133).

De opvatting wint steeds meer veld dat TA zich niet kan beperken tot een louter gevolgonderzoek maar zich integendeel meer en meer gaat ontpoppen tot een constructief beleidsinstrument dat de ontwikkeling van technologieën moet helpen bepalen. De functies die aan Technology Assessment worden toegemeten, ondergaan daarmee een verschuiving. Weg van het gevolgonderzoek, en op weg naar een TA-beleid dat aan de basis ligt van technologische ontwikkelingen die beter beantwoorden aan maatschappelijke doelstellingen. (Stuk 506 (1990-1991) – Nr. 1, p. 134).

De grootste frustraties die de huidige technologische ontwikkelingen oproepen, spruiten immers niet voort uit de moeilijkheden om te voorspellen waarheen deze of gene technologische ontwikkeling ons zal brengen, of uit het feit dat wetenschappelijke studies niet de gehoopte objectiviteit en waardenvrijheid konden opleveren : de belangrijkste voedingsbodem voor de nood aan Technology Assessment is gewoon de onvrede die er bestaat over het feit dat men als mensen de technologische ontwikkeling op passieve wijze moeten ondergaan. Uiteraard is dit geen recent fenomeen. Maar nu deze ongeremde en koortsachtige technologische ontwikkeling steeds nadrukkelijker zijn tol eist in termen van het individueel en maatschappelijk welzijn, voelen steeds meer mensen zich bij het hoe en waarom van de technologische ontwikkeling betrokken, en willen ze actief het technologiebeleid helpen uittekenen. Gegeven de complexiteit van de totale beslissingscontext waarin technologische keuzes tot stand komen, is deze wens dan ook volkomen legitiem. (p. 135)

In het verleden werden vanuit verschillende fracties voorstellen van decreet ingediend. Tot nog toe evenwel zonder resultaat.

De werking van het Instituut moet aansluiten bij de wezenlijke inhoud van STA : niet alleen informatie omtrent de maatschappelijke impact van wetenschap en technologie verzamelen en analyseren, maar ook maatschappelijke debatten organiseren en stimuleren.

Die twee stappen moeten telkens uitmonden in synthesesrapporten, waarvan de parlementsleden een bevoorrechte doelgroep zijn, (zie ook het advies van de MINA-raad omtrent een maatschappelijk comité voor genetische manipulatie).

Het STA-instituut moet expliciet de bevoegdheid krijgen om eigen initiatieven te ontwikkelen, omdat het anders gegijzeld kan worden door de meerderheid in het parlement. Ook een minderheid van de volksvertegenwoordigers moet de bevoegdheid krijgen om een bindend verzoek om advies aan het STA-instituut te richten.

Commentaar bij de artikelen

Artikel 1

Dit artikel behoeft geen commentaar.

Artikel 2

Dit artikel geeft een definitie van het begrip wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek of Science and Technology Assessment (STA).

Artikel 3

Dit artikel bepaalt dat er bij het Vlaams Parlement een Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, verder het Instituut genoemd, wordt opgericht. Heel wat Europese landen hebben, in navolging van het Congres van de Verenigde Staten van Amerika, een dergelijke structuur uitgebouwd binnen zowel de federale als de regionale parlementen. Met dit voorstel van decreet beschikt het Vlaams Parlement eveneens over een volwaardige STA-structuur.

Artikelen 4 en 5

Het Vlaams Parlement kan een opdracht ter evaluatie van wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek op twee wijzen laten gebeuren : ofwel, als het om een beperkte studie-opdracht gaat, door de leden van de wetenschappelijke cel van het Instituut zelf, ofwel, voor omvangrijke studies, door middel van het uitbesteden van de opdracht. In beide gevallen formuleert de wetenschappelijke cel adviezen ten behoeve van het Vlaams Parlement, op basis van die studies.

Indien het Instituut inzake wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek op eigen initiatief optreedt, dient dit te passen in een jaarplan dat door de wetenschappelijke cel ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de raad van bestuur.

Artikel 6

Het Instituut wordt geleid door een raad van bestuur die bijgestaan wordt door een wetenschappelijke cel.

Artikel 7

Dit artikel regelt het “gemengde” karakter van het Instituut en van zijn raad van bestuur. Het is belangrijk dat zowel parlementsleden als eminente wetenschappers in het Instituut vertegenwoordigd zijn, om op die manier een rechtstreekse en permanente dialoog tussen de wetgevende macht en de wetenschappelijke en technologische wereld tot stand te kunnen brengen. De wetenschappers vertegenwoordigen verschillende disciplines, en zowel de exacte als de humane wetenschappen.

Artikel 8

Dit artikel bepaalt hoe en voor welke termijn de Vlaamse volksvertegenwoordigers in de raad van bestuur benoemd worden. Het is belangrijk dat elke fractie vertegenwoordigd is.

Artikel 9

Dit artikel regelt de aanstelling van de persoonlijkheden uit de wetenschappelijke en technologische wereld. Uit een lijst van 16 namen kiest het Vlaams

Parlement 8 leden. De lijst wordt zodanig opgesteld dat de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid 4 leden, de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen en de Milieu- en Natuurraad voor Vlaanderen elk twee leden kunnen voordragen. Die leden moeten een zekere continuïteit in de werking van het Instituut waarborgen.

Artikel 10

De raad van bestuur wordt voorgezeten door een Vlaams volksvertegenwoordiger, bijgestaan door twee ondervoorzitters, van wie één een Vlaams volksvertegenwoordiger is en de ander een persoonlijkheid uit wetenschappelijke of technologische kringen.

Artikel 11

De persoonlijkheden uit de wetenschappelijke en technologische kringen die lid zijn van de raad van bestuur worden niet bezoldigd. In een onkostenvergoeding wordt wel voorzien. De Vlaamse volksvertegenwoordigers die lid zijn, krijgen geen extra vergoeding.

Artikel 12

Voor de dagelijkse werking stelt de raad van bestuur een huishoudelijk reglement op dat door het Vlaams Parlement onderzocht en goedgekeurd wordt.

Artikel 13

Het Instituut kan pas zinvol werken indien het beschikt over de nodige wetenschappelijke en logistiek structuur. Uit de ervaringen in het buitenland blijkt dit een essentieel punt te zijn.

In dit artikel wordt een minimale ondersteunende structuur voorgesteld, de zogenaamde wetenschappelijke cel, bestaande uit een directeur, minstens vier wetenschappelijke medewerkers en een administratieve kracht

De directeur staat in voor de dagelijkse werking van de cel, in samenspraak met de voorzitter van de raad van bestuur, en volgens de bepalingen van het huishoudelijk reglement.

Artikel 14

Ook de wetenschappelijke cel moet multidisciplinair samengesteld zijn met zowel natuurwetenschappers als sociale wetenschappers.

De raad van bestuur bepaalt de onverenigbaarheden en werft contractueel het personeel aan op advies van binnen- en buitenlandse STA-experten. De voorkeur wordt gegeven aan houders van een doctoraat op proefschrift, met ervaring op het gebied van STA.

Artikel 15

Dit artikel regelt de niet-financiële middelen waarover het Instituut moet kunnen beschikken om een efficiënte werking te waarborgen.

Voor het uitvoeren van de opdrachten, zoals bepaald in artikel 4, 2°, kan het Instituut een beroep doen op ad hoc-commissies van experts, voor elk dossier te bepalen op basis van het wetenschappelijke werk van de te raadplegen experts.

De bedoelde experts moeten mensen zijn die volop in het onderzoek staan, om te kunnen oordelen over de mogelijkheden en gevaren ervan.

Artikel 16

Het Instituut valt budgettair ten laste van de begroting van de Vlaamse Gemeenschap.

Voor de dotatie wordt gedacht aan een te indexeren bedrag van ten hoogste vijftig miljoen frank

Artikelen 17 en 18

Deze artikelen behoeven geen commentaar.

Cecile VERWIMP-SILLIS

Jos STASSEN

VOORSTEL VAN DECREET

HOOFDSTUK 1

Algemene bepaling en oprichting

Artikel 1

Dit decreet regelt gemeenschaps- en gewestaangelegenheden.

Artikel 2

In dit decreet wordt verstaan onder wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek : Science en Technology Assessment (STA), zijnde het geheel van activiteiten en alle daarbij gebruikte methoden om zo vroeg mogelijk de verschillende aspecten en gevolgen van een wetenschappelijke en technologische ontwikkeling, liefst in hun onderlinge samenhang, te bestuderen met het oog op de maatschappelijke inpasbaarheid van de betreffende technologie of wetenschappelijke discipline.

Artikel 3

Er wordt bij het Vlaams Parlement, hierna Parlement genoemd, een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek opgericht, hierna het Instituut genoemd.

HOOFDSTUK II

Opdrachten

Artikel 4

In opdracht van het Parlement of op eigen initiatief kan het Instituut :

- 1° korte voorbereidende evaluaties laten uitvoeren door de in artikel 6 bedoelde wetenschappelijke cel ;
- 2° langere, meer omvattende evaluaties en/of aanvragen tot advies uitbesteden aan nationale of internationale experts. Over elke uitbesteding of aanvraag tot advies wordt beslist op basis van

een aanbesteding met uitsluiting van belangenvermenging ;

3° aanbevelingen ten behoeve van het Parlement formuleren op basis van bovengenoemde evaluaties ;

4° contacten onderhouden met regionale, nationale en internationale organisaties, betrokken bij wetenschappelijke en technologische keuzes ;

5° jaarlijks een analyse van de behoeften aan onderzoek en ontwikkeling opstellen en die bij de opmaak van de begroting voor wetenschapsbeleid voorleggen.

Artikel 5

Voor de opdrachten op eigen initiatief stelt de wetenschappelijke cel een jaarlijks werkplan op dat ter goedkeuring voorgelegd wordt aan de in artikel 6 bedoelde raad van bestuur.

HOOFDSTUK III

Samenstelling

Artikel 6

Het Instituut bestaat uit een raad van bestuur en uit een wetenschappelijke cel.

Artikel 7

De raad van bestuur bestaat uit 16 leden, de helft Vlaamse volksvertegenwoordigers en de andere helft persoonlijkheden uit de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld.

Artikel 8

De benoeming van de Vlaamse volksvertegenwoordigers tot lid van de raad van bestuur gebeurt door het Parlement. Elke erkende politieke fractie is vertegenwoordigd. Hun mandaat verstrijkt bij de vernieuwing van het Parlement.

Artikel 9

Het Parlement benoemt de persoonlijkheden uit de wetenschappelijke en technologische wereld op basis van een dubbele lijst.

De lijst wordt zodanig opgesteld dat de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid de helft, en de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen en de Milieu- en Natuurraad voor Vlaanderen elk een kwart van de leden voordragen.

De groep van persoonlijkheden uit de wetenschappelijke en technologische wereld wordt multidisciplinair samengesteld. Hun mandaat loopt voor een periode van vijf jaar en is hernieuwbaar.

HOOFDSTUK IV

Organisatie

Artikel 10

De raad van bestuur benoemt een voorzitter onder de leden, vermeld in artikel 8, en twee ondervoorzitters, de ene onder de leden, vermeld in artikel 8, de andere onder de leden, vermeld in artikel 9.

Artikel 11

De mandaten van de leden, vermeld in artikelen 8 en 9, zijn onbezoldigd. Er wordt voorzien in een onkostenvergoeding voor de leden vermeld in artikel 9.

Artikel 12

De raad van bestuur stelt een huishoudelijk reglement op voor de organisatie van zijn interne werking.

Dat reglement wordt voor goedkeuring voorgelegd aan het Parlement.

HOOFDSTUK V

Ondersteuning

Artikel 13

De raad van bestuur wordt bijgestaan door een wetenschappelijke cel, samengesteld uit minstens vier medewerkers (m/v) en een secretaris (m/v) onder leiding van een directeur (m/v). Deze laatste staat, in samenspraak met de raad van bestuur, in voor het dagelijks beheer en regelt de samenwerking tussen de raad van bestuur en de wetenschappelijke cel voorzover dat niet in het huishoudelijk reglement bepaald is.

Artikel 14

De wetenschappelijke cel is multidisciplinair samengesteld. De raad van bestuur bepaalt aan welke voorwaarden het personeel van de wetenschappelijke cel moet voldoen, legt de onverenigbaarheden vast en werft contractueel het personeel aan.

Artikel 15

Om zijn opdrachten uit te oefenen heeft het Instituut

1° het recht om officiële documenten en rapporten op te vragen met betrekking tot zijn opdrachten ;

2° het recht van toegang tot en gebruik van de administratieve infrastructuur van het Parlement.

Tevens kan het Instituut een beroep doen op ad hoc-commissies van experts.

HOOFDSTUK VI

Middelen

Artikel 16

Voor het uitvoeren van zijn opdrachten beschikt het Instituut over een dotatie die jaarlijks wordt

ingeschreven op de begroting van de Vlaamse Gemeenschap.

HOOFDSTUK VII

Evaluatie

Artikel 17

Vijf jaar na de benoeming van de raad van bestuur maakt de werking van het Instituut het voorwerp uit van een evaluatie door het Parlement.

HOOFDSTUK VIII

Inwerkingtreding

Artikel 18

Dit decreet treedt in werking drie maanden na de bekendmaking ervan in het Belgisch Staatsblad

Cecile VERWIMP-SILLIS

Jos STASSEN

Chris VANDENBROEKE
